

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 24 februari 2017

Mål nr

B 6067-15

KLAGANDE

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

MOTPART

BP

Ombud och offentlig försvarare: Advokat RS

SAKEN

Grov vårdslöshet i trafik m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2015-11-13 i mål B 485-15

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

RS ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av BP med 6 615 kr. Av beloppet avser 5 292 kr arbete och 1 323 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Riksåklagaren har yrkat att Högsta domstolen ska döma BP till ett väsentligt längre fängelsestraff.

BP har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Efter att ha förtärt alkoholhaltiga drycker tog BP sin bil från bostaden i Önnestad för att hämta en bekant i Perstorp. Sedan han hade färdats en kort stund på riksväg 21 blev han varse att han körde på fel sida av vajerräcket och mot trafiken. Han försökte hitta en öppning i vajerräcket för att komma tillbaka till rätt körbana. När han inte lyckades med detta valde han att i stället sänka farten något och blinka med helljuset för att varna mötande trafikanter. Under färden stötte han ihop med en eller flera bilar. Färden stoppades av polis efter cirka två mil. Alkoholhalten i BPs utandningsluft uppgick då till 0,85 milligram per liter (vilket motsvarar ca 1,7 promille i blodet).

2. Tingsrätten fann att straffvärdet för gärningarna var sex månaders fängelse. Vid straffmätningen beaktade tingsrätten BPs ålder, 68 år, och bestämde påföljden till fängelse i fyra månader. Hovrätten har ändrat fängelsestraffets längd till sex månader. Hovrätten instämde i tingsrättens bedömning av straffvärdet men ansåg att det inte fanns skäl att ta hänsyn till BPs ålder.

3. I enlighet med hovrättens dom har BP gjort sig skyldig till grov vårdslöshet i trafik och grovt rattfylleri. Målet i Högsta domstolen gäller påföljden. De frågor som aktualiseras är dels bedömningen av straffvärdet för brottsligheten, dels om BP på grund av sin ålder ska dömas till ett kortare fängelsestraff än vad brottens straffvärde motiverar.

Omständigheter av betydelse för straffvärdet

4. I 29 kap. 1 § första stycket brottsbalken föreskrivs att straff ska, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.

5. Utgångspunkten för straffvärdebedömningen är normalt rekvisiten i tillämpliga straffbestämmelser och de faktorer som är knutna till bestämmelsen, bl.a. dess primära skyddsområde (se ”De kinesiska kullagren” NJA 2014 s. 559 p. 7 och 8).

6. Om det finns straffvärdepåverkande omständigheter som är gemensamma för brott för vilka det ska dömas i brottskonkurrens, kan dessa, när den samlade brottslighetens straffvärde ska bedömas, inte ges fullt genomslag vid bestämmandet av straffvärdet för vart och ett av brotten (se ”Rydaholmsfallet” NJA 2012 s. 79 p. 16).

7. Straffskalan för grov vårdslöshet i trafik är fängelse i högst två år. I straffbestämmelsen anges inte några speciella omständigheter som ska beaktas särskilt vid bedömningen av straffvärdet. Bestämmelsens primära skyddsintresse är att upprätthålla trafiksäkerheten. Det ligger i sakens natur att graden av vårdslöhet är av betydelse för gärningens straffvärde.
8. Straffskalan för grovt rattfylleri är densamma som för grov vårdslöshet i trafik. Det gäller även straffbudets primära skyddsintresse. I bestämmelsen anges flera omständigheter av betydelse för bedömningen av straffvärdet, bl.a. den tilltalades påverkansgrad och om fordonet har framförts på ett sådant sätt att risken för trafikolycka har varit särskilt hög.
9. Utöver de straffvärdepåverkande omständigheter som anges i de aktuella straffbuden ska hänsyn även tas till sådana generella förhållanden som anges i 29 kap. 1 § brottsbalken. Enligt paragrafens andra stycke ska rätten beakta den skada, kränkning eller fara som gärningen har inneburit, vad den tilltalade har insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon har haft.

Betydelsen av 2010 års straffmättningsreform

10. År 2010 genomfördes en straffmättningsreform. Syftet var att generellt höja straffen för främst grova våldsbrott men även för grova vållandebrott, vilket också har fått genomslag i rättspraxis (se beträffande vållande till annans död "Rydaholmsfallet" NJA 2012 s. 79). I förarbetena betonas att det som utmärker grova vållandebrott är det påtagliga risktagandet i förhållande till andra människors liv och hälsa. Vidare framhålls att vållandebrotten innebär samma effekter som våldsbrotten och att de syftar till att skydda samma intressen som de uppsåtliga våldsbrotten, nämligen annans liv och hälsa (prop. 2009/10:147 s. 24). För brottet grovt vållande till annans död höjdes minimistraffet från fängelse i sex månader till fängelse i ett år och

maximistraflet från fängelse i fyra år till fängelse i sex år (3 kap. 7 § andra stycket brottsbalken).

11. Med utgångspunkterna att likartade fall ska bedömas likartat, att straff ska stå i proportion till den grad av klander som gärningen förtjänar samt att det som utmärker vållandebrotten är risktagandet, kan det från principiella utgångspunkter diskuteras om en kriminaliserad fareskapande handling borde resultera i ett strängare straff för att faran realiserar. Huruvida ett risktagande leder eller inte leder till en skada beror ofta på tillfälligheter som saknar samband med både risken som sådan och subjektiva förhållanden på gärningsmannens sida. Effekten av risktagandet kan då framstå som mindre relevant för den straffrättsliga bedömningen.

12. Det står emellertid klart att lagstiftaren fäster avseende vid om ett straffbelagt risktagande leder till att risken realiserar i form av skada. Vid brott mot liv och hälsa visar sig detta genom att maximistraflet för brottet vållande till annans död som nämnt numera är fängelse i sex år, medan maximistraflet för vårdslöshet i trafik, liksom för framkallande av fara för annan, är fängelse i två år. Straffet för ett farebrott bör ändå stå i rimlig relation till straffet för ett motsvarande vållandebrott.

13. Av förarbetena till 2010 års reform framgår att vållande till annans död genom vårdslös bilkörning i berusat tillstånd avsågs medföra ett strängare straff än tidigare (a. prop. s. 24). Det finns inget som antyder att motsvarande var tänkt att gälla om bilkörningen blev olycksfri och därför att bedöma som vårdslöshet i trafik (i förening med rattfylleri). Avsaknaden av motivuttalande kan emellertid inte föranleda slutsatsen att lagstiftaren har avsett att i straffvärdehänseende förändra det inbördes förhållandet mellan vållande till annans död på den ena sidan och framkallande av fara för annan respektive vårdslöshet i trafik på den andra. Vad som gäller i det hänseendet ska därför bedömas i ljuset av allmänna straffrättsliga principer. Att lagstiftaren inte alls

behandlat vilka konsekvenser i straffvärdehänseende den förändrade synen på vållandebrotten skulle få för farebrotten ger dock anledning till viss försiktighet vid tillämpningen av dessa principer.

14. Vad som nu har anförts talar för att den skillnad i straffvärde som vid tiden för 2010 års reform gjordes mellan en gärning som innebär endast fara för liv och hälsa och en gärning som, allt övrigt lika, innebär att faran också realiserats inte bör öka. Legalitetsprincipen utgör inget hinder mot en sådan följsamhet. Visserligen har den principen betydelse också för straffmätningen (jfr ”Livstidsstraff för mord” NJA 2016 s. 3). Men legalitetsprincipen utesluter inte att vid straffmätningen avseende ett visst brott värderingen av försvårande omständigheter förskjuts i straffskärpande riktning, om detta motiveras av någon annan straffrättslig princip. Här handlar det om att det vid regeltillämpningen bör eftersträvas följdriktighet i påföljdssystemet, så långt det låter sig förenas med given lag och straffrättsliga principer i övrigt.

15. Slutsatsen av det anförda är att det vid grövre fall av vårdslöshet i trafik, särskilt i samband med rattfylleri, finns anledning att se något allvarligare på brottsligheten efter 2010 års reform.

Åldershänsyn

16. Vid straffmätningen ska rätten utöver brottets straffvärde i skäligen omfattning beakta om den tilltalade till följd av hög ålder skulle drabbas oskäligt hårt av ett straff utmätt efter brottets straffvärde (se 29 kap. 5 § första stycket 2 brottsbalken).

17. Det anges inte i lagen från vilken ålder reduktion kan komma i fråga. Enligt förarbetena finns det i regel anledning att mer generellt överväga om bestämmelsen ska tillämpas då gärningsmannen har uppnått den allmänna pensionsåldern, 65 år. Vidare anges att åldershänsyn framför allt torde

aktualiseras då fråga uppkommer om att döma ut längre fängelsestraff, dvs. straff på mer än endast någon eller några månader. Det framhålls att ett längre fängelsestraff i allmänhet torde drabba den som kommit upp mot sjuttioårsåldern hårdare än det drabbar yngre personer. (Se prop. 1987/88:120 s. 95.)

18. Ålderns betydelse vid straffmätningen ligger främst i att det med hög ålder följer vissa typiska svagheter som kan göra avtjänandet av ett fängelsestraff mer kännbart än för en yngre person, men också i att återstående livslängd blir kortare med ökad ålder. Från den betydelse som ålder kan ha som s.k. billighetshänsyn bör skiljas dålig hälsa, som också kan leda till att man vid straffmätningen frångår straffvärdet.

19. Hur stor åldersreduktionen ska bli avgörs främst av det tänkta fängelsestraffets längd och den tilltalades ålder. Mot bakgrund av de skäl som motiverar hänsynen till hög ålder är det naturligt att det är den tilltalades ålder vid lagföringen som beaktas – i praktiken vid tiden för domen – och inte åldern vid tiden för brottet.

20. Individuella förhållanden, såsom tidigt åldrande eller särskilda ålderskrämpor som inte är av sådan allvarligare beskaffenhet att de kan föranleda att straffet lindras av hälsoskäl, kan någon gång fordra beaktande.

21. Lindring bör i allmänhet inte komma i fråga när den i förhållande till straffmätningens värde skulle bli endast marginell eller den skulle uppgå till endast en eller ett par månader. Undantag kan möjligen tänkas i det allra översta åldersskiktet.

22. Det sagda betyder att lindring i regel blir aktuell först när den tilltalade är några år äldre än 65 år, och då främst vid förhållandevis långvariga fängelsestraff.

Bedömningen i detta fall

23. Att som BP gjorde, i skymningstid på en frekvent trafikerad riksväg köra bil i berusat tillstånd, innebär i sig ett medvetet risktagande av allvarligt slag. I detta fall var emellertid risktagandet alldeles särskilt påtagligt. När BP blev varse att han körde mot trafiken på fel sida av vajerräcket borde han, så snart det var möjligt, ha stannat bilen vid väggkanten och satt på varningsljusen. I stället färdades han trots mötande bilar och oaktat sin berusning länge vidare. Det har inneburit en synnerligen stor och konkret fara för trafikolycka med dödlig utgång.

24. Det finns visserligen inte några omständigheter som tyder på att BP var helt likgiltig inför de effekter som skulle kunna följa av hans färd. Tvärtom ger utredningen vid handen att han försökte vidta åtgärder i syfte att varna andra trafikanter och därmed undvika att en olycka inträffade. Men han kan inte ha varit omedveten om att han genom att i sitt tillstånd under en mycket lång sträcka fortsätta färden mot den mötande trafiken utsatte ett stort antal personer för livsfara. Att alkoholen kan ha försvagat såväl hans omdöme som hans förmåga att genom en lämplig manöver avbryta färden saknar betydelse för straffmätningen.

25. Även med den utgångspunkten att det finns anledning att se något allvarligare på grövre fall av vårdslöshet i trafik efter 2010 års reform ger omständigheterna, trots brottslighetens allvar i enlighet med vad som nyss har sagts, inte skäl att bedöma straffvärdet som högre än sex månaders fängelse.

26. Vid det angivna straffvärdet utgör BPs ålder, numera 70 år, inte skäl för att vid straffmätningen frångå straffvärdet.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog (skiljaktig, särskilt tillägg), Ann-Christine Lindeblad, Göran Lambertz (särskilt tillägg), Sten Andersson (skiljaktig) och Mari Heidenborg (referent)
Föredragande justitiesekreterare: Frida Barrstrand

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2017-01-31

Bilaga 1

Mål nr
B 6067-15

SKILJAKTIG MENING

Justitieråden Stefan Lindskog och Sten Andersson är skiljaktiga i påföljdsfrågan och anför:

Enligt vår mening bör påföljden för de brott som BP döms för bestämmas till fängelse i nio månader. Punkterna 25 och 26 i Högsta domstolens dom bör därför ges följande lydelse.

25. Det risktagande och den grava vårdslöshet som BPs brottslighet har inneburit medför att straffvärdet är förhållandevis högt. Såsom ovan har framhållits finns det dessutom numera anledning att se något allvarigare än tidigare på grövre fall av vårdslöshet i trafik, särskilt i samband med rattfylleri. Vi anser därför att brottsligheten har ett sammanlagt straffvärde om nio månaders fängelse.

26. Vid det angivna straffvärdet utgör BPs ålder, numera 70 år, inte skäl för att vid straffmätningen frångå straffvärdet.

Dok.Id 131651

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15-15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2017-01-31

Bilaga 2

Mål nr
B 6067-15

Justitierådet Stefan Lindskog tillägger för egen del följande:

Lindring av ett tidsbestämt fängelsestraff på grund av hög ålder bör som utgångspunkt bestämmas schabloniserat. För det talar inte bara tanken bakom hög ålder som skäl för påföljds lindring utan också behovet av bedömningsgrunder som är lätta att tillämpa. Till det kommer att en individuell värdering av vad som skulle kunna kallas biologisk ålder – till skillnad från ålder mätt i år – inte bara kan vara svår att göra. Det leder också till att domstolen i princip skulle ha att bedöma den som för sin ålder är osedvanligt frisk och stark strängare än den som har åldrats normalt. Sådana bedömningar och följder bör besparas domstolen och den tilltalade.

En riktlinje för schablonen skulle kunna vara, att med 65 år som utgångspunkt, förkortningen av fängelse tiden ska bli större med stigande ålder, i princip i förhållande till den förväntade återstående livslängden för en person med samma ålder och kön som gärningsmannen. Individuella förhållanden, såsom tidigt åldrande eller särskilda ålderskrämpor som inte är av sådan allvarigare beskaffenhet att de kan föranleda att straffet lindras av hälsoskäl, kan dock någon gång fordra beaktande utöver den schabloniserade nedsättningen (se p. 20 i Högsta domstolens avgörande).

Det sagda betyder att lindring i regel blir aktuell först när den tilltalade är några år äldre än 65 och – i ljuset av vad Högsta domstolen uttalar i punkten 21 – då främst vid förhållandevis långvariga fängelsestraff. Det bör

Dok.Id 131802

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066 103 12 Stockholm	Telefax 08-561 666 86 E-post: hogsta.domstolen@dom.se www.hogstadamstolen.se	08:45-12:00 13:15-15:00

undantagsvis kunna komma i fråga att reducera straff även före 65 års ålder, om det straff som övervägs är fängelse på livstid eller om ett mångårigt fängelsestraff aktualiseras. Ett tidsbestämt fängelsestraff bör i allmänhet inte överstiga gärningsmannens förväntade återstående livslängd, vilket blir en konsekvens av den föreslagna schablonen.

I förevarande fall är den tilltalade 70 år och straffvärdet – enligt min mening – nio månader. Det rör sig i det aktuella hänseendet om ett gränsfall. Jag har dock stannat för att den påföljds lindring som skulle kunna komma i fråga är alltför begränsad för att beaktas.

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2017-01-31

Bilaga 3

Mål nr
B 6067-15

Justitierådet Göran Lambertz tillägger för egen del:

Vid sidan av de omständigheter som nämns i avgörandet bör reduktion av straffet på grund av ålder enligt min mening ske efter en individuell bedömning. Reduktionen bör således inte ta sin utgångspunkt i en schablon där stigande ålder ger en allt större förkortning av fängelsestiden. Antalet fall där åldersreduktion aktualiseras är i praktiken så pass begränsat och omständigheterna så varierande att det knappast finns ett tillräckligt behov av fler särskilda bedömningsgrunder än de som anges i avgörandet.

Dok.Id 131701

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15-15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	